

Adam öz ocağına sıçmaz

– adam öz evine (ailesine, yuvasına, veteñine) qarşı hereket etmez ve ya söz danışmaz

Adı addıdı, poxu daddıdı

– adlı-sanlı, varlı birisinin eksikliklerine göz yumulması anlamında

Adam götürüne giren sikden ayılar

– adam başına gelen işden netice çıxarar

Adam götürüne giren sıkle oynar?

– baş vermiş felaketi derk etmeyib onu oyuncaq sanmaq

Adam sikine böhtan demez

– dolayısıyla, adam öz övladına böhtan demez, bu özüne böhtan demeye beraberdir

Adam göt olar, götveren olmaz

– adam en aşağı yerde (murdar) ola biler, ancaq yalançı, ikiüzlü ve s. olmamalıdır

Adam iki şeye baxar: bir güle, bir sıçdiyi poxa

– biri-birine zidd olan iki şeye

Adamın sıçmağı gelir

– en pis qiymete layiq olan bir iş haqqında, «adamin eti töküür» deyimine yaxın

Aftafa delik, tas delik, götürü de verdik üstlik

– gözlediyi neticeni almamaq, tam uğursuzluğa düşçar olmaq

Açıq dillağa camış ayağı keçer

– açıqda, nezaretsiz qalmış iş ve ya nesne olumsuz şekil alar

Açıq götürün qenimi olmaq

– fürsetçi olmaq, sui-istifade etmek

Acın yanında götür qasısan ele biler pul verirsen

– mec: ac adam her şeyi öz bildiyi kimi yozar

Ac acı siker lelöyüñ törer

– yoksul adam yoksul yerden qız alarsa bele deyirler, **acdan lelöyüñ törer** deyiminin tesirlendirilmiş şekli (**lelo getmek** – yemeli bir şeyin hesretinde olmaq, hedden artıq istemek. *Kababdan ötrü lelo gedir.*

Ağzına pox olmaq

– isteyine çatmamaq

Ağzı poxla açılmaq

– söyüscül olmaq, çoxlu söyüş söymek, küfür danışmaq, *ele bil ağızı poxla açılıb*

Ağzını poxlamaq

– susdurmaq; meselen, şikayetçiye pul verib sesini kesdirmek

Ağzında sik ıslanmır

– heç neden razı qalmır

Ağzına sıçmaq

- birisine zerer vurmaq, onun isteyini gözünde qoymaq

Ağzı sıkılmək

- işinə pel vurulmaq, cezasına çatdırılmaq

Ağlı sikinin başındadır

- kiçik beynli, dar düşünceli olmaq

Amcığı ağızında olmaq

- yava danışmaq, ağızı söyüşle açılmaq

Amcıq davası

- seksual motivli dava-dalaş (erle arvad arasında)

Amcıq qurusu

- qarımış qız haqqında

Amcığına den düşmek

- qızın ere getmek vaxtı keçerken deyilir

Amcığı durmaq

- şıltaqlıq etmek, boş yerden dava çıxartmaq

Amcığı qaşınmaq

- mec: namusu tehlükədə qoyacaq herekete yol vermek

Amcığın kölgəsi olmaz, sikin kölgəsi olar

- qadının himayesi olmaz, kişinin olar

Anasının emceyini buraxıb, atasının sikindən yapışır

- anasına (zeif olana) qahmar çıxmır, dolayısıyla, qeyri tebii iş tutur, **emcek** – meme, dös

Arvadın zarafatı - sikiş,

Kişinin zarafatı – döyüş

- ...le tamamlanar

Arvad versen boğaz eder

- uşağın hedd-bülüğa, yetkinlik yaşına çatmasını ifade edir
- **boğaz** - boylu, hamile demekdir, heyvanlara aid işledilir

Arvad vermek istese divarın çatlağından verer

- xalqın inancına göre, qadın xeyanet etmek istese bunun qarşısını almaq mümkün deyil

Arsız ölüb, götür saqqız çeyneyir

- çok danışan, boşboğaz adamlar haqqında

Arxasında mix kimi dayanmaq

- düşmenden daha tehlükeli dost haqqında

Arvad salan yolun axırı yargana çıxar

- qadının gösterdiyi yol uçuruma aparar, uğursuzluqla neticelener (yarğan deyerken mecazi anlamda

qadının cinsi orqanı nezerde tutulur – deyimin başka bir izahı: qadın öz menafeyine göre iş tutar, tutduğu işin motivinde cinsellik durar)

At özgenin, göt özgenin

- müfte mal israfla işledilir

Ayranı yox içmeye, atla gedir sıçmağa

- özünü olduğundan üstün göstermek isteyen edabaz insanlar haqqında

Ayağı götürveren qebrine girmek

- berk ilişmek, işe düşmek, öldükden sonra da yamanlıq edecek iki qat pis insana rast gelmek

B.

Başı kende sarı, götürü şehere

- (bele bir deyim vardır: **bir quşun başı kende, arxası şehere teref olsa yene de o quşun arxası yemelidir**, dolayısıyla, kend ne qeder baş olsa da şeher ondan daha yaxşdır anlamında) – bu mesel, teqriben, şeherde yaşayıb kendle de hayatı bağlarını qoparmayan ve ya qopara bilmeyen adamlar haqqındadır

Başı aşağı, sıkı yuxarı

- zahiren özünü utancaq (başıaşağı) gösteren düşgün, yaramaz insanlar haqqında

Bablı babın tapar, osturaq qabın

- taylı tayıni tapar, hetta en pisler de öz layiqlilerini

Başqasının götürü ile ostanmaq

- başqasının imkanları hesabına tekebbür satmaq, öyünmek

Baxdığım üze sıçmaram, sıçdığını üze baxmaram

- münasibet meselelerinde qetiyyetli olmaq, teqriben: sevdiyim insandan küsmerem, küsdüyüm insanla barışmaram

Beyni s..ilmek / beynini s..mek

- sinirleri yerinden oynamaq, deli olmaq derecesine çatmaq, çatdırılmaq

Bitmeyen işin anasını yatmaq siker

- yeri gelende yatmaq da bir çaredir

Bir siklik canı yoxdur

- çox zeif, sisqa qadın haqqında

Bir burnuna siydi (işedi), bir burnuna sıçıdı

- birisine qarşı çox ağır söyüşler işletmek

Bir sikidi, bir boğazı

- ehli-keyf, külfet derdi olmayan adam haqqında

Bir defe sikilene qehbe demezler

- qehbelik bir hayat terzidir, bir defe sehv etmek üzerinde adamı cezalandırmazlar

Buyuranla çezen yorulmaz

- iş-güçünün adı emr etmek ve eyş-işret, yemek-içmek olan adam bu işleri etmekden yorulmaz

Buddan yemir ki göte yaxındır

- son derece qürurlu olmaq

Ç.

Çox sidiyi durudur / sidiyi duru olmaq

- helim xasiyyetli olmaq

Çox uzun sıcmışan, bir az ucundan dişle

- gözükögeli, günahkar insana qaxınc olaraq söylenir

Çaydan keçende göt-göte deymek

- uzaq qohum haqqında

Çirkini sikir minnetden çıxarır

- boynuna düşmüş, vezife borcu xatirine görülen bir iş haqqında, çoxarvadılılıq ortamının mehsulu bir deymək

Çek osturum bir de bas

- tereflərden biri yalnız öz menafeyini güddükde bu mesel işlənir

Çoxların sikib, çoxların intizarda qoyub

- ne yaramazlıqlar edib

Çaya sıç, çeşmeye işe, birin de saxla içmeye

- her kese, hetta yaxınlarına iftira, böhtan atan insanlara misaldır
deyimin fonetik quruluşuna diqqət edin, yanılmac üslubu onun tesir gücünü artırmaqdandır ötrüdür

Çamura daş atsan üstüne sıçar

- meç: alçaq adamdan uzaq dur, seni lekeleyər

Çox quru dillağın var, sarı qarpız yeyirsən?

- üzrү qebahetindən bəter olmaq

Çoxluq poxluqdur

- bir şeyin sayı çox olarsa qiyməti ucuzlaşar

Canı yanın, cırt osturan çıxıb

- süni canıyananlıq eden adam haqqında

D.

Dörd bacı bir siki durğuza bilmir

- önemsiz bir işi bir neçə nefer yerine yetire bilmədikdə söylenir

Deve damdan çıxar, oğul amdan

- mal itkisi adamı yandırmaz, ancaq oğul itkisi canın bir parçası olduğuna görə ananı yandırar

Deşikli muncuq yerde qalmaz

- qız evde qalmaz, evvel-axır birine geder (muncuq – a..ıq)

Durnanın böyüyü qarğı olursa burnu poxdan çıxmaz

– büyük (yolgösteren) axmaq olarsa derd eksik olmaz

Deli poxundan dadan kimi

– yersiz hereket etmek

Deve her defe qoz sıçmaz

– bext her zaman insanın üzüne gülmez, şans her zaman yaver olmaz

Dedemin sallananı, anama lazım olanı

– dedenin sallanan pul kisesi, söz oyunu üzerine qurulmuş bir deyim

Dedemden çox heç kese inanmırıam, o da her gece anamı sikir

– bu dünyada heç kese etibar yoxdur anlamında

Devenin siki de eyridir

– «Deveye demişler, boynun eyridir, demiş, haram düzdür ki?» meselinin bir az daha tünd boyalı ifadesi.

Mec: eyriliye öyreşmiş insan her emelinde eyridir

Deve götürü yağlamaq

– menasız işe meşgul olmaq, bir adamın tutduğu vezifeni aşağılamaq meqsedile bele deyilir

Deli sikmekden yorulduq, bir ağıllıya rast gelmedik

– ağılsız hereket eden insan haqqında

Dil qehbesidir

– çoxlu vedler veren, yalan danışan insanlar haqqında

Deliye ne sik, ne sikdir

– ağılsız insanla heç bir iş tutma

Duran sakin allahı olmaz

– konül qayda-qanun tanımaz

Daşşağına dana poxu

– göz deymesin

Daşşağına su atmaq

– sakitleşdirmek, hırsını soyutmaq

Daşşaq qovurması vermek

– hörmetsiz etmek

Daşşağı qapı arasında qalmaq

– çetin veziyyete düşmek, sıkışmaq

Daşşaq hebi atmaq

– qarşıya çıxan problemlere soyuqqanlı yanaşmaq, «daşşağıma ki» demek,

(Loğman kendbe-kend gezib insanlara şefa verirmiş, her kese derdine göre german verirmiş, adamın

birine de «sen daşşaq hebi at» demiş, yeni arsız ol, her şeyi üreyine salma, ne çetinliye rast elsen

«daşşağıma ki» de.)

Dillağını mazata mindirmek / Tat dillağını mazata mindiren kimi

- özünü olduğundan qiymetli tutmaq, ucuz malı bahaya satmaq,
- özünü mazata qoymaq – naz elemek, teşexxüs satmaq

Daşsaqlı adam

- imkanlı, varlı adam

Daşsağına saymamaq (almamaq)

- saya salmamaq, en aşağı pilledede bele görmemek

Dili acı, siki yoğun

- bütün hallarda qaba insan

Dili gödek olanın siki de gödek olar

- çölde sözü ötmeyen kişinin, evde de (arvad yanında) üzü olmaz

Deli qız dillağıynan oynayan kimi

- yersiz, gülunc hereket etmek

Deydi qulağına, sürüsdü girdi dillağına

- sözü havada qapmaq, fürsetden derhal istifade etmek,
ilk tanışlıqdan sonra derhal evlenen insanlar haqqında sölenir

Dost dostun qurumsağıdır

- dostun eybini başqalarına dost hesab etdiyin, sırını söylediyin insan söyler

Dost dostu siker, yad ölüsunün qebrin

- dost dostun özüne zerer vurar, yad bütün sülälesine, hetta ölüsunü qebirden çıxarar

Dağda teke sikiller, bir ucun bize dikiller

- uzaqda ne bela olsa günahını bizde görürler

Dar götden dar osturaq

- az tapan, nadir (lağ menasında)

Deyingenin götürünü iş siker

- başı işe qarışar, deyinmek yadından çıxar

E.**Ele bil hapın götürüne çöp soxmusan**

- cavabı verilmek, yerinde oturdulmaq, tısı (tası) yatmaq
- **hap** - kepenek qurdu (inanca göre hap Ezrayla xeber aparır, onu yoldan saxlamaq, uçmasını engellemek üçün götürüne çöp soxurlar)

Ele bil götüründe sik qalıb

- heyecanlı, telaşlı olmaq anlamında

Elin siki ile gerdeye girilmez

- bir iş tutarken başkasına deyil, özüne güvenmelişen

Eşək sikene de kömək ederler

– her hansı bir işi görerken birisini kömeye devet etmek meqsedile bele deyilir

Eşəksikenin biridir

– qaba, görgüsüz, medeniyetsiz insan haqqında

Ele ki xanımbacım çezer, buna meger tuman dözer

– abartılı hal ve hereketlere aiddir

Eşək sığın çıxardı, gören alalım desin

– qebahetini merifet bilen qanmaz adamlar haqqında

Ermeninin ağzını siken saçdır

– ermeninin işini çetine salan (onu siyasete sürükleyen) kilsenin verdiyi emrlerdir

Ermenisen xaça niye sıçırsan, müselmansan araq niye içırsen?

– qebaheti açıqda olan, beraete delil-sübutu qalmayan adam haqqında

E.

Erli geldi ersizden bir ersin ağırı sık istedi

– imkanlı birisi imkansız birinden pul ve ya benzeri bir şey isterken bele deyilir.

Ere gedeni sikib divara söykemirler

– adeten iş-güçün ağırlığından şikayet eden gelin üçün bu meseli çekirler.

Ele bilirdin ere gedende seni s..ib divara söykeyecekler?

Et ye etini tut, şor yeyib götürünü tutma

– güclü yemek ye, qüvvetli olasan

Eceli çatan köpek mescidin divarına işeyer

– cezaya layiq yersiz iş tutan insana meseldir

Ezime de ver, Kazıma da ver, elin çatsa özüme de ver

– öz görevini lazım olduğu şekilde yerine yetirmeye dair bir meseldir

Ele alanda qavaldı, göte girende zurna

– ikiüzlü, her şekle düşen insan haqqında

Eli götürüne çatmır

– qapını örtmeden çıxan adamlar haqqında (mec: şişman ve harin adam)

F.

Fikir - insanı sikir

– fikir etmek insanı üzüb elden salır

G.

Götde qalmaq

– geride qalmaq.

Götünden xeberi olmamaq

– arxasında danışılardan, baş verenlerden xebərsiz olmaq.

Götünü qalxan etmek

– işi qehremanlıq heddine çatdırmaq, asanlıqla çözülecek işi felaketli hala getirmek, eli her yerden üzülmek.

Götü ile göye çıxsa da

– mümkün olmayanı yerine yetirse de, *Götüyle göye çıxsa da bu iş baş tutan deyil!*

Götlük etmek

– alçaq iş tutmaq, şerefsizlik etmek.

Götü açıq olmaq

– israfçı olmaq, yersiz sexavet göstermek.

Götü açıqda qalmaq

– başının üstünde damı olmamaq, lüt-üryan qalmaq (öz axmaqlığı yüzünden).

Görmemişin bir oğlu oldu, dartdı sikini çıxartdı

– görmemişliyin son heddi.

Geler yüküme, geder sikime

– gelen gelirde gözü olmamaq, itirerse derdini çekmemek.

Genden gelin oğlumun sikini basdayarsız

– özünü darten, teşexxüs satan lovğa insanlara misaldır.

Göt öpmekle ağız murdar olmaz

– götür xasiyyetli adamı öpmekle ağız murdar olmaz anlamında.

Götündə qıq oynatmaq

– naz etmek, şıltaqlıq etmek.

Götündə ağ tük olmaq

– bexti getirmek, şansı yaver olmaq. *Ele bil götüründə ağ tük var!*

Götünün tükü ağarmaq

– staklı olmaq, yamanlıqdə mesafe qet etmek.

Götünden devallayı

– yaramaz, exlaqsız.

Gözlediyin kola sıçmayasan

– arzuna çatmayasan anlamında, qarşış. *Seni görüm heç gözlediyin kola sıçmayasan!*

Götünden poxu eyri çıxan menim üstüme qaçar

– her kiçik, ehemiyetsiz meseleden ötrü narahat edilen adamın dilinden.

Göt elden gedenden sonra sik dona sıqmaz

– mec: şerefsiz adam her zaman qeyretden danışar.

Göt-baş olmaq

– alt-üst olmaq, altı üstüne çevrilmek.

Göt-baş atmaq

– atılıb-düşmek, xoruzlanmaq, alt-üst dansmaq.

Göt yalamaq

– yaltaqlıq etmek.

Götünü yırtmaq

– özünü helak etmek, canfeşanlıq etmek.

Götü varsa

– cesareti varsa.

Göt atmaq / Götatanlıq etmek

– qerarsızlıq etmek, demdemeki olmaq.

Götü olmaq

– cesaretli olmaq.

Götü çatmaq

– cesareti çatmaq.

Getsin elini siksın

– getsin anonizmle meşgul olsun, mec: qadına deyer vere bilmeyen kişiler haqqında söylenir.

Getirdiyi su sıçıdiği poxu temizlemir

– geliri çıxarını ödemeyir.

Götü durmaq

– terslik etmek

Göt vermek (bir şeyden ötrü)

– arzu etmek, sinov getmek.

Götü üzünden qırımızı olmaq

– heyasız olmaq.

Götü başına ağırlıq etmek

– başı bedenine ağırlıq etmek, (temiz) adı başına ağırlıq etmek.

Göt isteyir köçel döye, onu da bir gözel döye

– hüner odur çetin işin öhdesinden gelesen

– (başqa bir variantı: **Göt isteyir köçel döye, köçelden arpa çıxarda**)

– köçel (közel) – xırman sovrulanda taxilla saman arasında qalan çör-çöp, sünbül.

Götü üste quymağá düşüb

– bexti getirib anlamında.

Götü bubbuldamaq

– teşviş içerisinde olmaq.

Götünde sik qalmaq

– tenbelliye, hereketsizliye işaretidir.

Götü qasıńmaq

– cezalanmaq üçün sebeb yaratmaq.

Götü aftafa görmeyib

– medeniyete gelib çatmamaq, dolayısıyla, dinsiz olmaq.

Göyden Amçıq yaǵsa biri bize yetişmez,

iki sik düşse biri bize girer, biri de növbe tutar

– xeyirli iş bizi tapmaz, şer iş yaxamızı tez tapar.

Götünü kündeye (künde yerine) qoyur

– qazancdan ötrü az qalır özünü satsın, oğurladığı malın yerine az qalır özünü qoysun.

Göt çevirmek

– arxa çevirmek, saya salmamaq.

Götümü yeyen az idi

– sözümü danışan, qeybetimi qıran az idi.

Götüne şalvar ala bilmir

– hedden artıq kasıbdır.

Götüne şalvar ala bilmir, hele bir mene ne aǵıl da öyredir.

Götü qıllıya rast gelmek

– zalım adamın özünden daha zalımına rast gelmesi.

Vaxt gelecek, sen de bir götüqıllıa rast geleceksen!

Götüne vedre bağlamaq

– şebede qoşmaq, arxasınca olmayan sözü danışmaq.

Götüne vurun gözü açılsın

– körpe çağanı oynadarken bu sözü deyerler.

Götün qısmaqla aǵrı daralmaz

– (uşağıн ve ya heyvanın) yemeyini azaltmaqla aǵrı daralmaz (telebi azalmaz),
mec: o qeder yaramaz adamdır ki, ne etsen de sesini kesmez.

Götüyle dama daş atır

– olmasın işi görür, dolayısıyla, terslik edir, **sözün götünden yapışır** deyimine menaca yaxındır.

Göt verib körpü saldırır

– iki neferin arasını düzeldecyi yerde abırdan getmek, yaramazlıq etmekden ötrü sinov getmek

Götü yere deymemek

– tez satılan mal haqqında (bazara çıxarılan qoyunun hele ayaq üsteyken satılması).

Götübarmaqlı olmaq

– gözden düşmek, çox ucuz olmaq.

Göt-göte yatmaq

– küsülü olmaq (er-arvad).

Geymeye çarıq, sıkmeye arıq

– sevişmek için arıq qız tercih edilir.

H.

Her gelen bir sik vurur

– düşgün, aşağılıq bir duruma düşmek.

Hamını sikdin, gözünü mene dikdin?

– her kese karşı yaramazlıq eledin, ind de sıra menemi geldi?

Hem sikir, hem de ağırlığını salır

– ikiqat zülm edir.

Her yerini sikdik, qaldı dedesinin goru

– davranışlarıyla erini en son hedde getiren, dedesinin goruna söydüren qadına dair meseldir.

Hara gedirem, bu göt de menimle gelir

– («**bala qarğa anasına, yuvamız poxludur, demiş, anası, bu göt ki bizde var hara getsek yene poxlu olacaq demiş**» meselinin kısaltılmış ifade şekli) – nütfesinde yaramazlıq olan insan harda olsa yaramazlığını edecek anlamında.

I.

It götürüne baxıb aşiq udar

– imkanlarına göre hereket etmek menasında.

Itimin götürü ayaza qalacaq?

– baş verecek neticenin mene tesiri olmayacağı.

Mene ne olacaq, belke itimin götürü ayaza qalacaq!

Iki sallanan, bir tullanın

– kişinin cinsi orqanı (mec: iki cibi de boş kişi)

It Amcığı kimi, yapışdısa qopmaz

– zehletöken, qırsaqqız adamlara deyilir.

It Amcığına tamah salmaq

– kişiler haqqında qadınların bir genellemesi, hedden artıq şorgöz.

Iki ucu poxlu deyenek

– bütün halarda menfeetsiz, içinden zererle çıxılacaq iş.

It götüründen düşmüše dönmek

– son hedde qeder alçalmaq.

Itin götürüne soxub çıxartmaq

– en ağır kelmelerle söyleb yamanlamamaq.

İşlemeye götür yoxdur

– heyi olmamaq anlamında.

Izin ver sakin uzununda bir söz deyim

– sözü kesilen ve ya söz demye imkan verilmeyen adamın dilinden.

Iki varlı savaşıdı, kasıbin siki sindi

– iki varlığın savaşmasından sonucda kasıbin zerer görmesi.

Iti poxuna öyretsen götürün qapar

– alçaq insanı özüne yaxın buraxmamaq anlamında.

Insafsızca götür versen daşşaqlarını da soxusdurar

– fürsetden sui-istifade eden insanlara dair mesel.

K.

Karin götürüne ağac soxarlar, deyer, ne taqqa-taqdır?

– etrafda nelerin baş verdiyinden xebersiz olan korafehim insanlara aid misaldır.

Kasıbin eteyine qovurğa töksen, siki durar vurar dağıdar

– yaxsılıq bilmeyen insanlar haqqında.

Kasıbin ekdiyi bitmez, sikdiyi biter

– külfeti çox olan kasib adama lağ menasında deyiler.

Kor yeyib kosa (kola) sıçıb

– çeyne tüpür, var dövletin zay olub getmesi, deyrsiz insanlara xerclenmesi anlamında.

Kor Ali, keçel malı, siki sınıq Seyidalı

– şil-küt, aşağı düzeyden insanlar.

Kor tutduğunu siker

– **kor tutduğunu buraxmaz** deyiminin daha tesirli ifadesi,

zekasız insanın bilmediyi bir meselede israr etmesi zamanı bu deyimi işledirler.

Kim osturub? - Qerib

– qerib arxasız olduğuna göre günahlar onun üstüne atırlar.

Kişiye götürünün bir tayıni göster, bir tayıni gösterme

– kişiye özünü tam olaraq teslim etme (yaşlı qadının genc qadına tövsiyyesi).

Kişinin qehbesi qadınıninkindan beterdir

– kişinin ikiyüzlüsü, üzüdönüyü, heyasızı qadınıninkindan beter olar.

Kimin siki kimin götüründe

– aranın qarışmış olması.

Kimin siki eyilse gelib menim götürümde düzelder

– kimin ne problemi olsa menim üstüme qaçar menasında.

Keçi osturmur, adam danışır

– insan öz sırını açmaya (keçi ile elaqede olduğunu demese) kimse bunu bilmez.

Keşdini sisdi edir sisdını cahankeşdi (Keçdini sıçıdı edir, sıçıdını cahankeçdi)

– sözü deyişdirib danışan, milçekden fil düzelden adamlara deyerler.

Könlü balıq isteyen götürün buzlu suya qoyar

– bir seyden lezzet almaq isteyen onun eziyyetine dözmeliidir.

L.

Lovğalığından götürne kibrit çöpü olmur

– çox lovğa, tekebbürlü insan haqqında.

Lotunun qırx dili var, qırx emceyi (Amcığı)

– lotu qırx adama söz verer, qırx aşnasi olar

– **Lotu** - firıldaqçı, ehli-kef insan, qeyri-qanuni er, aşna.

Lüt lütü tapar, götürtan götüratanı

– kasib kasibi tapar, firıldaqçı firıldaqçını.

Lüt götten tuman oğurlar

– çox kemfürset.

Lüt lütü siker, lelöyun törer

– bax: Ac acı s..er, lelöyun törer.

M.

Men bu eve gelin geldim, kim sikerse siksın

– taleyi ile barışmış, heç neyin umurunda olmayan.

Müselman bekar olsa sakin keser özüne iş çıxardar

– xaçperestler müselmanın sünnet olayına artıq iş kimi baxarlar.

Menim götürüm tez deşirler

– mübahise ve ya alış-veriş zamanı öz mövqeyini müdafie ede bilmeyecek adamın dilinden,
mec: meni tez sıradışı edirler.

N.

Nös deyirsən yerim yaşıdı, deginen işemişem

– her şeyi adıyla çağır, sözü deyişdirerek danışan adamlara söylenir.

Ne ama yarayıır, ne dama

– ne ev işine yarayıır, ne çöl-bayır işine (fersiz er haqqında).

Ne terefe dönsen götürne arxaya düşer

– ne etsen de pis adam yene pisliyinde qalacaq.

Ne bacımızı sikenden yarıdıq, ne bacısını sikdiyimizden

– ne qayndan yarıdıq, ne yeznedən.

Naxırçının qazancı qoduq sikmk olar

– ucuz işin deyersiz behresi olar.

Ne işinvardı azanda, Amcığın qaynaya qazanda

– öz yerini bilmeyen, bunun acısını çeken adam haqqında.

O.

Osturağa basmaq

– basıb-bağlamaq, yeke-yeke danışmaq.

Osturub ayılmaq

– meselenin ferginde olmamaq, gec başa düşmek.

Osturan göte ne tövbe

– bir qebahet insanın tebietinde varsa onu tövbe etmekle yox etmek olmaz.

Osturmasan iy çıxmaz

– ayıb iş tutmasan sözü çıxmaz.

Osturağın qulunca faydası var

– menasız, boş bildiyin bir şeyin de faydası ola biler.

Oğurluqla qehbeliyin ömrü qırx gündür

– ...gec-tez üstü açılacaq.

Oğlumun oğlu çaydan keçirtdi,**qızımın oğlu götürme barmaq keçirtdi**

– xalqın inancına göre oğul nevesi neneye, babaya sahib çıxar, kız nevesi çıxmaz.

Oba durdu köçmeye, gelin durdu sıçmağa

– yersiz iş tutan adama söylenilir.

Oğul dedeye sıkış öyredir

– cavan adam yaşıya ağıl (hiyle) öyrederken bu mesel yada düşür.

Ovçu ov tapanda tazının sıçmağı geler

– işin ters getirmesi.

Ovcuna osturub, daşsağına mes çekir

– dinden dışarı olmaq anlamına gelir.

Osturursan gülmürem, ele bilirsen bilmirem?

– mec: meni avam yerinemi qoyursan?

Osturağına şillaq atır

– boş, menasız iş görür.

Osturaqçı göte arpa çöreyi mahnadır (behanedir)**Ostur qor tutaq, cez tonqal edek**

– asılı birisinin (kadının) dilinden, sen ne desen biz ona qailiz.

O and içdi, bu and içdi, osturaq boynuma düştü

– haqsız yere suçlu qalmaq.

Qanmazın başına işesen deyer neysan yağışdır

– qanmazlığın son heddi.

Qanmaz sık göt yırtar

– ehtirasını cilovlaya bilmeyen insan öz başına iş açar (götü yırtılar).

Osturmamış göt isteyir

– qeyri-adi cesret (lağ menasında)

Ondan mene var - onun içine bal,

Ondan mene yox - onun içine pox

– öz menafeyine göre bir şeye pis ve ya yaxşı demek.

Ortaya sıçanpoxu atmaq

– ortaya dava-merekeye sebeb olacaq söz atmaq.

Ö.

Ölüden göt isteyir

– mümkün olmayan şeyi istemek.

Özümden almırıram - tökülmüşdü,

özgeden almırıram - sikilmişdi

– öz qohum-eqrebamdan qız almırıram - tökülmüşdü...

Öz poxu öz başına düşmek

– qazdığı quyuya özü düşmek.

Özge götürüle osturmaq

– başkasının sayesinde qürurlanmaq.

Öyünmeye yad eller, osturmağa deyirman

– yad elde öyünmek asandır, çünkü seni kimse tanımaz, deyirman ses-küylü olar.

Öküz olacaq dana poxundan bellidir

– işe yarayacaq (ataya-anaya faydalı olacaq) uşaq poxundan (berkliyinden ve ya duruluğundan) belli olar.

Ölmeden goruna osturur

– 1. ölenden sonra goruna söyürecek iş tutmaq 2. qocasına hörmət qoymamaq.

P.

Poxu basarsan iyiyer

– yaramaz adamı danışdırısan xoşagelmez sözler danışar.

Poxunu yeyendir

– çox xesisdır.

Pox yemek

– qelet iş tutmaq.

Poxunu uzaq et

– belanı uzaq et menasında.

Poxa düşmek

– belaya düçar olmaq.

Poxa salmaq

– müşkül işe salmaq.

Poxundan muncuq tapmisan?

– çox sevincek olmuş adam haqqında.

Pox sebete qoymamaq

– bir netice elde etmemek.

Poxlunun sidikliye gülmesi kimi

– qebahetlinin qebahetliye gülmesi.

Poxu başına düşmek

– öz qazdığı quyuya düşmek.

Pişiyi ele sık, qayıdıp üzünü cırmaqlamasın

– her işi üsulca görmek menasında.

Pox yemeli olsa götürüne torba tiker

– çox xesis adam haqqında.

Pox yeyen itin qaşığı yanında olar

– her hansı peşe sahibinin aleti yanında olmalı.

Pox-pox danışmaq

– söz-söhbete sebeb olacaq şeyler danışmaq.

Poxu teriflemekle bal olmaz

– teriflemekle bir şeyin ve ya insanın mahiyyeti deyişmez.

Poxun adını Çöläli qoyarlar (yeni kırmızı)

– nöqsanlı bir şeyi temize çekmek.

Q.

Qaraçı dillağını terifleyen kimi

– ucuz malı teriflemek.

Qamışa gomuş girib

– fisıldayan adama deyirler, yanılmac özelliyi var (gomuşa qamış girib).

Ne fisıldayırsan, ele bil qamışa gomuş girib.

Qaya-qaya, götürüne paya

– başkasına söyüş söyme, cavabında o da seni söymesin.

Qancığa mesele

– xoşa gelmeyen, murdar, bednam söhbet.

Qarı sikilenden sonra tumanbağısını berk bağlar

– iş işden keçenden sonra tedbir alan adamlar haqqında.

Qarı sikildi, kapı bağlıdı

– iş işden keçdi, her şey tamamlandı anlamında.

Qatranı qaynatsan olmaz şeker, cinsini sikdiyim cinsine çeker

– esil-necabetsiz adam ne etsen de necabet sahibi olmaz.

Qarğaya poxun dermandır demişler,**gedib denizin ortasına sıçmış**

– deyersiz bir şeyini esirgelenen insanlara söylemiş.

Qazı qoz, osturağı toz bilir

– yaxşılığı heçe saymaq, öz qebahetini temize çekmek.

Qaçacağı yerde sıçacağı tutur

– ters iş görür.

Qehbe balağından (balalığından) düşme

– atasının kim olduğu bilinmeyen.

Qehbeye dediler: niye qehbelik edirsen?**dedi: üzümün yumşaqlığından**

– utancaqlıq üzünden bir işe qol qoymaq, utancaq olmanın son heddi.

Qerib qoyunun quyruğu götüründe olar

– qerib insan qısıla-qısıla gezer (q sesinin alliterasiyasına diqqet edin).

Qızı zır-zır osturur, anası örtüb bastırır

– öz yaxın adamının ayıblarını temize çekmek.

Qehbenin qırx dili olar, qırx duvağı

– yalağı ve çoxüzlü olar.

Qocanın eli işden qalar, ayağı köçden, götürü kirişden

– qocalmış insan büsbütün yararsız olar.

Qehbeye sikiş öyretmek

– bir işin utasına hemin işi öyretmek.

Qehbelikle oğurluğun ömrü qırx gündür

– gec-tez üstü açılacaq.

Qudurğan sik götür yırtar

– qudurğan insanın neticede öz götür yırtılar anlamında.

Qehbe qaxıncı

– bir defe bir qebahetli iş tutub min il onun qaxıncını yemek.

Qız qızanda tez söner, vay o günden dul qızı

– (başqa bir variantı: **oğlan qızsa tez söner, vay o günden kızı qızı**)

– dolayısıyla: dul qadının eşqe düşmesi fena olur anlamında.

Qonşu kızı osturqan olar

– kızı gelen elçiye qonşusu leke yaxar, onun adına söz çıxardar,

qonşum yaxşı olsa kor qızım ere geder meseline yaxındır.

Qurumsaq ağacdən yonulmur ki?

- yeni, o da zahiren başqa insanlar kimidir,
qurumsaqlıq (mec: nadürüslük) emelde özünü gösterir.

Qorxmaz göte tez sik girer

- qorxan göze çöp düşer deyiminin tersi.

Qoduq osturdan, tepiyine de dözer

- günah işleyen onun cezasını da çeker anlamnda.

Qehbenin könlü olsa karvansaranın bacasından verer**Qehbenin qazancı enlik-kırşana geder**

- fühuşla qazanlan pulun bereketi olmaz.

Qehbenin duası müsteceb olsa göyden sik yağar

- dua etmekle işinin düzeyeceyine inanan insanlara misaldır.

Qehbe min qapıda dadar, bir qapıda yatmaz**Qerib it quyuğunu götürüne qısib hürer**

- bax: **qerib qoyunun quyuğu götüründe olar.**

S.

Saqqal menden çıxdısa getsin it götüründe bitsin

- bu iş menden çıktı, ne olursa olsun.

Sebet götüründen gilas tökülmür

- söhbete qulaq asmayan adama deyilir.

Sikiş gelmek

- kelek gelmek.

Sikinin suyunu axıtmaq

- görmemişlik etmek, şorgöz olmaq.

Siki elinde qalmaq

- arzusuna çatmamaq.

Sikim xiyardır, yesen de budur, yemesen de

- birisini mecburiyyet karşısında buraxmaq.

Seninkini yeyek menimkini oynadaq

- öz malını qoruyan, yoldaşınınını israf eden insanlara misaldır.

Sikin götle davası olmaz

- mec: adlı sanlı adamın alçaq adamlı alış-verisi olmaz.

Sikmediyi eşsəye yonca vermez

- menfeet görmediyi adama bir şey vermez.

Sik altda qalar, söz altda qalmaz

- hazırlavab (herzecavab) insanlar haqqında deyiler.

Serçe sikişi

– tez-telesik görülmüş iş haqqında.

Sıçdığı pox da dik durur

– her şeyde bexti getirir.

Sıçmadığı ocaq başı qoymayıb

– her yerde pis ad buraxmaq.

Sıçib üstünde oturmaq

– natemiz olmaq.

Sıçmır ki qarnım acar

– çox xesis adamlara deyilir.

Sidik yarışdırmaq

– 1. uşaq oyununa çekmek (kim daha uzağa işeyer)

2. yaşça büyük adamlı söz güleştirmek.

Seyidalının siki kimi esmek

– soyuqdan ve ya qorxudan tir-tir esmek.

Sığan sidiyinin denize faydası var

– çox varlı adamın çox küçük bir şeyden menfeet umması.

Siki elinde olmaq

– çox şorgöz olmaq, qadına düşkün olmaq.

Siki elinde qalmaq

– arzusu gözünde qalaq.

Sikine almamaq

– saya salmamaq.

Sık Amcığa tabedir

– mec: kişi qadına tabedir.

Sikenin sikini kesmirler, görenin gözünü çıxarırlar

– cinayeti töredeni deyil, şahidi cezalandırırlar.

Siki başına bela olmaq

– cinsi ehtirası üzünden belaya düşmek.

Sikine maya qoymaq

– eyş-işrete pul xerclemek.

Sikine qara yaxmaq

– yalandan, filan qadınla filan etdim deyen insana deyilir.

Sikini çek

– el çek, meni çirkli işlere qatma anlamında.

Siki içinde olmaq

– qapalı, hiyleger adam haqqında deyilir.

Sikinden tora düşmek

– exlaqsızlığı üzünden belaya düşmek.

Sikini eline almaq

– söyüş söymeye başlamaq.

Sikine dolamaq

– ele salmaq.

Sikinden yarımaq

– karlı yerden evlenmek

Sikimin etini yeyerem, qessabın minnetini götürmerem

– en murdar şeyle qidalanmalı olsam bele kimseden minnet götürmerem.

Sik düşmemek

– teze geline bedbextlik üz verende işlenir.

Sikilmemiş tekce qulağının dibi qalıb

– her fırıldaqdan çıxıb.

Sikib çevirmek

– söyüb rüsvay etmek.

Sikini balta kesmemek

– zabiteli adam.

Sidiyiynen deyirman işledir

– güclü, imkanlı adam haqqında.

Sikinin çöreyini yeyir

– arvad terefinin hesabına varlanan adam haqqında.

Sikine yağı uddurmaq

– qudurğanlıq etmek, harin olmaq.

Sikinin ucuyla danışmaq

– etinasız danışmaq, saya salmamaq.

Sene girib-çıxanı varmı?

– bu işin sene bir aidiyyeti varmı?

Sike sürtmeye ağlı yoxdur

– ağılısız, derrakesiz adam haqqında.

Siki duranda yada salmaq

– işi düşenden-düşene yada salmaq.

Sikine xurma yedizdirmek

– harin olmaq, canına qulluq etmek.

Sikişdirmek

– oğurlamaq.

Sikiş-quruş adam

– firildaqçı, elieyri adam.

Sikine almamaq (saymamaq)

– adam yerine qoymamaq, dolayısıyla, öz cinsel alanında görmemek.

Siki çatsa öz götürünü siker

– elinden gelse her yaramazlığı eder, yaramazlığın son heddi.

Sikine korluq vermemek

– ehli-keyf olmaq, keyfinden qalmamaq.

Sike-sike gördürmek (bir işi)

– bir işi icbari şekilde yerine yetirtmek.

Siki yoğunlu olmaq

– imkanlı olmaq.

Bizi atıb onun yanına getdin, yoxsa onun siki yoğunlu ludur.

Sıkızlü olmaq

– sırtıq olmaq.

Sikinden asmaq

– emeline göre cezasını vermek.

Sike girmek

– bed emele ilişmek.

Sikişе düşmek

– belaya düçar olmaq, işe düşmek.

Siki qırıq

– menaca **ipi qırıq** deyimine yakındır, yarı yolda atıb qaçan, (sevgilisine) etibarsız anlamında.

Sikine qulluq etmek

– ehli-keyf olmaq, eyş-işrete pul xerclemek.

Sikinde qovut payı getirmek

– guya ki büyük iş görmek.

Sikim-soxumla danışmaq

– küfürlü danışmaq.

Sıcıb batırmaq

– bir işi berbad etmek.

Sıcıb sıvamaq

– söyüse qerq etmek.

Sıça-sıça gedib yalaya-yalaya qayıtmaq

– evvel söydüyü adamlı üz-üze geldikde yaltaqlanmaq.

Sikiyen qoz qırmaq

- zabiteli, güclü olmaq.

Sidiyi deyirman işledir

- varlı-karlı adam haqqında.

Siksiz (axta) kele kimi

- istediyini yerine yetire bilmek iqtidarında olmayan adam haqqında.

Siki ipli olmaq

- bir padışahın yanlış şeyler danışmasın deye kenardan iple idare olunması haqqında bir revaytden, ağzının sözünü bilmemek.

Siki yoğun olmaq

- herbe-zorbalı olmaq.

Sikine çatı atmaq

- çox azgınlıq etmek.

Senin sakin durana qeder menim götürmü şaxta apardı

- leng, astagel hereket eden adama deyilir.

Sik ağacından yıxılıb

- hamile qadın haqqında.

Sikilenden sonra tumanını berk tutar

- iş-işden keğenden sonra tedbirini alır.

Su üçün işeyir

- çox gereksiz, ucuz bir şeye tamah salır.

Sen ki bilirsən götürün xuyunu, niye içdin bozbaş suyunu

- xasiyyetini bile-bile ona zidd olan bir işi görmek.

Sen olmasaydın men kel daşsağına dönerdim

- sen olmasaydın men pis güne qalardım (lağ menasında), şişib (acından) kel daşsağı böyüklükde olardım.

Sikimin etini yeme

- menim qeybetimi qırma anlamında.

Sidiyi köpüklenib bizi saymır

- artıq büyüb (hedd-bülüğ yaşına çatıb) saymazlıq edir.

Seni sikenin adı nedir?

- yeni, senden söz soruştan varmı?

Sıcıb poxundan qorxur

- çox qorxaq adam haqqında.

Sıcıb poxuya danışmaq

- adeten az yaşı uşaqla ciddi şeyler haqqında danışan adama deyirler.

Sığış poxunla danişsan ondan yaxşıdır.

Sıçdı xan evinin qazanıycan

- böyük xetaya yol vermek, işleri zayıf etmek.

Sözün dişisi erkeyini basıb

- dişi söz (doğub-töreyen, çoxmenalı söz), yalan söz doğru sözü üsteler.

Ş

Şeytan götünün güllesidir

- çox bidir, heta şeytanı bele götüründen vura bilir.

Şir qocalanda sikine kepenek qonar

- qocalar onlara lağ eden cavanlara bele deyirler.

Şam tutmaq

- şahidlik etmek (yataqdakı iki nefere)

T.

Toyuq qocalanda götünü qısar

- qocaların xəsisliyinə dair misaldır.

Teze gelin sike baxar kimi

- matı-qutu qurmuş halda bir şeye baxmaq.

Toyuğun götünü piy tutanda banlamaz

- varlanandan sonra öz evvelki xasiyyetini itiren adam haqqında.

Toyuğun götünü güdür

- ac ve kasıb olmaq, toyuğun yumurtlayacağı yumurtaya ehtiyacı olmaq.

Terifli qoyunun tırığı çıxdı

- yaxşı ad aqmış birinin yaramaz bir işi meydana çıxarken bu mesel yada düşer.

Toyuqpoxu rengi

- boz-yaşıl reng.

Toyuq yumurtladıqcan götü daralar

- insan varlandıqca xəsisleşir.

Toy geder toylu (toğlu) qalar, mene götü poxlu qalar

- yene ezab eziyyet mene düşer.

Telesen terse sıçar

- telesen terse düşer deyiminin daha tünd variantı.

Tekeni oynadan daşşağıdır

- mec: insanı oynadan (herekete sövq eden) var-dövlətidir

Tebriz 3 ay yay, 3 ay qış, 6 ay sikiş-qırış

- Tebrizin iqlimi yaz-payız aylarında değişken olduğuna göre bele deyirler, tebrizlilerin zarafatçı, lağbaz olduğunu işaret edir.

Ü.

Üzünü işemeyile yumaq

- sox heyasız olmaq.

Üz verdik Aliya, geldi sıcdı xalıya

- üz verdiyin birisinin endazeni aşması.

Üzü divara götürü xiyara

- yönünü bilmeyen adam haqqında.

Umma daşsağıma, get özüne et qazan

- menden elini çek, get özüne başqa herif axtar.

V.

Varlığının iti yatmaz, kasıbın siki

- varlı gece gündüz çalışır, mal üreter, hetta iti de yatmaz, kasıb çalışmaz, yalnız nesil artırır.

Varlığının qehbesi bilinmez, kasıbın acı

- varlı öz qebahetini pulla ört-bas eder, kasıb yese de ac kimidir, ona göre acliği bilinmez.

X.

Xanım, götün ağırdır - bu daş, bu terezi

- yalançıya delil-sübut göstermek.

Xan sikib xanım olub

- yüksek mensebli adamlıelaquesi olduğuna göre tekebbür satan adamlar haqqında misaldır.

Xezneye işeyen

- öz menafeyine zidd geden.

Xalamın daşsağı olsayıdı dayı deyerdim

- filan şey olsayıdı filan şeyi ederdim deyib xeyal quran adamlara misaldır.

Y.

Yalançını dilençi siksın

- yalan danışmaq en ucuz münasibete layıqdir.

Yatan öküzün başına duran öküz sıcar

- tenbel adam yatar, oyanıq adam onu qabaqlayır.

Yaman pısındımbacı omaq

- evvelce küsülü olub gözlenilmeden yaxın olmuş adamlar haqqında deyilir.

Yayda qoyun yeyen, qışda poxun yeyer

- yayda qış tedarükünü tutmayan qışda acından öler.

Yaralı barmağa işememek

- en küçük bir işe bele faydası olmamaq (türkeçare müalicede sidik yaradan axan qanı sağaltmaq üçün istifade olunurdu).

Yumşaq atın siki sert olar

- xoşxasiyyet adamın cezası daha sert olar.

Yorğanı qalındır

- sirrini bayıra vermeyen varlı adam haqqında (qoxusunu kenara çıxartmayan).

Yezne gör yarasıdır

- heç kese danişa (göstere) bilmeyeceyin bir derddir.

Yekedaşşaq

- varlı-karlı, herbeli-zorbali.

Yeyimcilnen sikimcılınkını allah yetirer

«Oğuzname»den seçimeler

«Oğuzname» - Bakı, Yaziçi neşriyyatı, 1987. 223 s.

XV –XVI esrlerde daha qedim bir elyazmadan üzü köçürülen «Oğuzname» atalar sözü ve meseller toplusu 80-ci illerde merhum alim Samet Elizade terefinden Leninqrad arxivlerinden tapılaraq 1987-ci ilde «Yaziçi» neşriyyatında 28000 tıraqla çap edilmişdir. (Belke «Kitab Dede Qorqud» dastanıyla müqayise edilecek bu eser teessüf ki bu gune qeder ciddi tedqiqata celb olunmayıb).

Oğuzname atalar sözü ve deyimler toplusunu çapa hazırlayarken müellif (S.E.) vulqar hesab etdiyi kelmelerin yerine nöqteler qoymağı meqsedeuyğun hesab edib, bu yersiz müdaxile hemin neşrin elmi deyerini kifayet qeder zedeleyib, burada seçilerek teqdim olunan paremiolojik vahidlerde nöqtelerin yeri qismen de olsa ehtimal olunan kelmelerle doldurılmış (möterizede verilmiş sözler), bezi deyimlerde nöqtelerin hansı kelmeleri evez etdiyini tapmaq artıq oxucuların ixtiyarına qalmışdır.

At kimin, (göt) kimin.

- müasir variantı: at özgenin, gör özgenin, özge malını israf etmek menasında

Oğlan oğlana düşse .....

Öksüz qızın ... küçük olur, yüzü sovuğ olur.

- yetim qızın yaxşı cehetleri gözardı ediler, isti üzüne bele soyuq deyiler

It (poxı) yemekle deniz murdar olmaz.

- temiz insan leke götürmez

«Anam ruspidir» demiş kimse yoq.

- ruspi – fahişe, kimse anasının pozğun olduğunu söylemez, dolayısıyla, kimse pis adı üstüne almaz.

Ön uran oqqı, son uran (boqçı).

- ön vuran oxçu, son vuran poxçu

- birinci vuran qazanır, özüne güvenen birinci atar

Evlü evinize, çomaq (götünüze).

- üzlü qonağı çomaqla yola salmaq

Önegiyi ... yener.

– önegi – onde geden

Oğlu qızı olmıyılanın (göti) calaq yerine keçer.

– övladı olmayana hörmət qoyulmaz, çox eziyyetlere düşür olar

Aqçalı cahilden (boqçalu) tanışmend yegdir.

– pullu cahilden feqir oxumuş yaxşıdır

It ..... eylik umma.

Oğullu qarğaya (s..) degmez.

(a.) sefasın (s..) bilür.

Ögrenmeyeñ (götde) tuman turmaz.

Oğlan ataya (s..iş) ögredür.

(osduran göte) çovdar etmegi behanedir.

Eşek (a.na) qoduq (s...) qaçan olacaqdur.

– uşaq xeyal eder, ne vaxt böyüyüb evlenecem

– menasız şeylerin hesabını aparan insanlara misaldır

Eşek (s..inden) bellüdür.

– mec: eşsek adam her şeye s..inin gözüyle baxar, merifetden anlamaz

It ... kafere de yaramaz, yararsa çalı dibinde.

Açmadın ... qorqar.

Insafsızın ... ... uzun olur.

Ölecek oğlan ... bellüdür.

Öksüz qoduq halinca ...

Üç kerre öpmek (s..iş) yerin tutar.

(a.in s..le) ne oyunu var?

– qızın oğlanla ne oyunu var?

(a..) kişiye düşmendir.

– kişinin başına her bela qadının üzünden geler

Ariğın (s..i) uzun olur.

– zeif bildiyin insanın pisliyine pislik çatmaz

Imam ... cemaete ... buyurulur.

(a.) göricek (s..) qalqar, (?)... aşağı sarqar.

Egri toğrulmasa, oqçı (bokı) yerdı.

1. eyri ağac düzelmese oxçu pox yeyerdi (acından ölerdi)

2. eyrilerin bir qismi düz yola qayıtmaması onları cezalandırmaq üçün ox çatmazdı

Ölü it ... ölü ... bal çalub geder.

Uran ile (s...nin) quliyuz.

– çaresizlik ifadesi, *Ne edek, vuran ile s..enin quluyuz!*

Bin çalmaqdan bir kere (s..mek) yegdir.

– arvadı min kere döymekden bir kere s.... yaxşıdır

Papas coq olıcaq kilise (boq) olur.

– keşiş çox olsa kilsenin zibili çıxar

Bu şimdiki zemaneye gül yaramaz, diken olar

Eriyle dost oluban, övreti (s..en) yarar.

Balta salan yanında turmaqdan anasın (s..en) yanında durmaq yegdir.

– balta çalanın yanında durmaq tehlükeliidir, odun parçası sıçrayıb insanın gözünü çıxarda biler,
mec: zehmetkeş, alın teriyle pul qazanan insanı qoyub, yaramaz, firildaqqı adamlarla yoldaşlıq edenlere
lağ menasında söylenmiştir

Bu meseldir ki, eşek başsız (a.) olmaz busitan.

– teqriben: erkeksiz qadının xoşbextliyi olmaz, qadının eri olmalıdır, eşşekotaran olsa da

(bok) degil deden sıçıb.

– öz ayıbına başqa don geyindiren, ört-bas eden adama deyilib

(boku) basdıqca iyir.

Bin eyü (a. s..) illerü girmezsen.

– ireli getmek, heyatda bir mövqeye çatmaq eyş-işretle deyil, çalışmaqladı,
dünyanın en güzel qadınlarıyla da yatsan bu sene bir mertebe qazandırmaz

Biregü (s..ile) gerdege girme.

– mec: özün seç, özün al, özgesinin sözüyle oturub durma

– biregü – özge, yad

Puştısız papuç olmaz.

– arxasız ayaqqabı olmaz, mec: kişisiz qadın olmaz

But qısmaqla (a.) tar olmaz.

... da ... ... anan da ....

– teqriben: pox da poxdur, poxu yada salan da poxdur (pis adamı yada salanın özü de pisdir)

Ceynedüğüne güvenme, yütdüğüne güven;

Yutduğuna güvenme, (sıçığına) güven.

- yütdüğüne – üyütdüğüne, yutduğuna – uddüğüna, iş tam hasıl olmayana qeder arxayınlaşma

Çapalayan tez ... olur.

Delünün udlu bidügi .....

Dil bazarı .....?

Deliye ne (s..) ne (s..dir).

Deliye ... desen, ...

Rum övretinin (a.i) tatlu olur

Ruspiye (sikiş) öğretme.

Ruspiyi (s..le) qorqutma.

Ruspinin könlegi ondur, toquzun ele geydürüür, birini kendü geyir.

Ruspi eli tapınca yıqlışmaz

Ruspi (a.i) ile yol ekenin toxumu yabana geder.

– ruspinin doğduğu uşaq senin olmaz, yaramaz adama çekilen zehmet hedere geder

Ruspi ruspiligin qorsa, buzevengligin qomaz.

– buze –*fars.* darıdan çekilmiş içki, pive, **buzeveng** – eyyaş, pozğun, exlaqsız (**pezeveng** – aradüzelden, suteniyor), qehbe qehbeliyinden el çekse aradüzeldenliyininiden el çekmez

(sikinin) suyuna güvenme.

– senden olana (övlada) arxalanma

..... **tuman qurutmaya.**

..... **yaşıl-qızıl gerekmiş.**

Süci küpden, ...

– süci - çaxır

(sik) inkar ederse (a.) cavabını verer.

– erine cavab qaytaran övret haqqında

(s..den) xeyr gelmez.

– eşq insanı belaya sürüklər

..... **kebabı çalğıdır.**

Sünnet var ise (sik) kesmek yoqdur.

(sik) qalqıcaq tanrı unudılar.

Söylemez ağızdan ..... yegdir.

(s..i) doğülenin öci alınmaz.

– exlaqsız iş tutanın qisası alınmaz.

Serçeye çoq ... beredir.

... **tuzı tökürgündür.**

(s..) dadın qarı bilür.

Şimdi bir zamanlır, küçük böyüge (s..iş) ögredür.

Sağır yanşağı (s..er)

– **sağır** – kar, **yanşaq** – aşiq, aşiq karın ona qulaq asdığını zenn edib cani-dilden oxuyar, kar olduğunu öyrenince ehvali pozular (bir ehtimal)

Sulu ... yene suda yeter/ yiter.

Saqal suyu (a.dan) içer

– mec: kişi qadınından güç alıb kişi olar

Torlaq besle, torluğun delsün; ... besle torluğun götürsün.

..... qışın bozulur, yazın saraqır.

Toyunca yemekden toyunca (sıcımaq ?) yegdir.

– dolayısıyla, qarınqululuq etmek pisdir

Tağ deyü ... yanğıulanur.

..... gicicek dari ucuz olur.

(taşağın) dirriyi olmaz

– mec: kişilik bostanda bitmez, gerek qanında olsun

Övretler qırqınadek bir elile etmek ve bir elile (s..) tutar;

Qırqından sonra etmegi qour, (s..den) yapışur.

Övretlere (s..) böyükünden çoq (s..mek) yegdir.

Qıl ... qırq gündə geder.

Quş (sıcıctığı) yuvaya yene (sıcıcar).

Qocalıq (s..ishi) öskürek artırır.

Qoca oğlı ..... olur.

Qoyun (s..en) keçi «hey-hey (götüm) açıldı» demiş.

Qulağızın qarğa olursa, burnun (poxdan) çıqmaya.

– **qulağız** - beledçi

Quri (s..) düşman (götüne)

Qızlar ..... olur.

Qarı (s..ilmese) qapu qapanmaz.

Quşın al, dexi yuvasına (sıcıma)

– mec: qızını al, ancaq yuvasını dağıtma

Qatmış (s..in) imanı yoq.

Qatır (a..) qadın (a..) kibidür.

Qadının dodağı bellüdür, cariyenin (a..) bellüdür.

– cariye - xidmetçi qadın, qız

Qız oğlanı ..... qucmaq yegdir.

Qız oğlanla övretin ferqı bir gecedir.

Gah-gah (s..inin) başını göster, seni xadim sanmasınlar.

– **xadim** – *ereb.* axtalanmış, herem ağası, mec: aradabir kişiliyini göster seni müti sanmasınlar

(göt) sileken .... bulaşdurma.

Gög çayır vaqtında eşek (a.ina) yaqın varma.

(götünü) kiriye veren elin qalqan etmek gerek.

Keçinin (götü) gicicek çoban etmegine yapışar.

..... bilegüsidi, ... sindasıdır.

Gül saatında ..... qoqmaz.

..... oynama.

Gülegenin ..... sanurlar.

(göt) ıslanmayınca balıq tutulmaz.

Kimin kim gürbetde yerlüsi biledir, yanında bir torva (pox) bildir.

– qürbet elde kimin yanında yerli varsa, ele bil yanında bir torba pox vardır

Kelin ..., aqsağın ...., rumun .... eyü olur.

– teqriben: keçelin götü, aqsağın s..i, rumun a.. yaxşı olur

Köleden mürüvvet gelmez, amma erlik gelür; erligi dexi ...

Gözellik (s..e) beladır, çirkinlik demür qaladır.

– teqriben: güzel arvadı olmaq kişinin başına beladır, çirkin arvadı olan kişi alınmaz qaladır

Kiryeçi ev ... oynas ...

Iki tonuz birdir ... toquşmuşlar.

Kim (osturdu) deseler, ğerib (osturdu) derler.

Günlüğün sana tık keliseye (s..)

Miyançı .... gen olur.

– miyan – fars. orta, ara / miyançı – aradüzelden, teqriben: miyançı götü gen olar

Yavuz it (poxunu) ne kendü yer, ne biregüye yedürer.

– yaman it poxunu ne özü yeyer ne başkasına yedirer, xesis adamlara misaldır

Yaban deyüp .... deyici bulunur.

Yoquşa qarşu (işeme) ki , etegün çepel olur.

Yağı çoğ olan qoca (daşağına) da sürer.

Yad, ulusın .....

Yad bilişince biliş (s..işer).

Yemedüğüm aşda (po.) çıqsun.

Yengenden .....

Yoxsulu çuvala qosan, ... gelür, ... tışra çıqar.

Yanşağı sağır (s..er)

«Emsali Türkane»den seçimler.

«Emsali Türkane» (Türk ata sözleri) – Abbasqulu Maraği, Bakı, «Yazıcı» neşriyyatı, 1992, seh.55, tiraj: 1700

Azerbaycan Respublikası Elyazmalar Institutunun arxivinde saxlanan «Emsali Türkane» elyazmasının müqeddişmesinde hemin ata sözlerinin Abbasqulu Marağı terefinden Ağamehemmed şah Qacarın atası, Mazandaran hakimi Hüseynqulu xanın (hakimiyet illeri 1770-1779) tapşırığı ile toplanmışdır. Topluda 1149 ataözü öz eksini tapmışdır.

Eşək s.... çıxartdı, gören alalıq desin.

Iki dövletli savaşur, ortada kasibin s... sınar.

P...na göre ad dad ilen.

P..ı basarsan iy çıxar.

P..a göre tezek

Tövbe tövbe, ögrenen g..e ne tövbe

Telesen terse sıçar

Alasıya gelen çanağın g..üne qısmayupdur.

Çoxluq – p..luq, derin baturur

Hesab bilmirsen, ya götürün çubuq görmeyib?

Duran öküz yatan öküzün başına sıçar

A...q söhbeti bednamlıqdur.

Qehbenin qazandığı enlik ve kirşana geder.

Qehbe olmayan qehbexanada neyler?

«Türk Deyimleri»nden seçmeler

«Türk Deyimleri», Behruz Heqqi, Bakı, «Nurlan», 2005. 534 s.

Almaniyada yaşayan yazılı-alım Behruz Heqqinin bu yaxılarda Bakıda neşr etdirdiyi Türk Deyimleri adlı kitab edebiyyatşunaslığımızın ciddi hadisesi sayılmalıdır. Müellif 40 il erzinde esasen Güney Azerbaycan erazisinden büyük zehmet bahasına topladığı deymeleri ilk defe olaraq izahları ile birlikde neşr etdirib, kitabda 5 minden artıq paremioloji vahid özünün izahlı ifadesini tapıb. Azerbaycan Arqo Deyimleri adlı bu kitabı neşre hazırlayarken Türk Deyimleri işq üzü gördü, mövzumuza uyğun olan 50 deyimi hemin kitabdan alaraq burada yayınlamağı mqsede uyğun hesab etdik.

Ağlı qarışıp poxuna

– hedden artıq gülmek *

Arpa çöreyi osduraqlı göte delildir

– bir işin sebebini bilmeden onun baresinde yanlış izah veren

Aşna s..en

– tanıdığını, yaxın adamına yadlardan daha artıq ezab-eziyyet vermek.

Ayağı götveren qebrine girmek

– bir ağır günahda ittiham olunmaq, işin pis gelmesei

Balalı qarğıa pox yemez

– bu deyim «**qızın oldu qırmızı drnunu soyun**» deyimi ile sinonimdir. Ata-ana üçün esas övladların sağlamlığı ve terbiyesidir.

Başı götürüne ağırlıq eleyen

– acı diline, özünü aparmağına göre başı kesilmelidir.

Bele ki Xanbacım cezir, çetin ki tuman döze

– bele büyük, yalancı iddiaların karşısında bu adamla ayalaşmak, yola getmek çetindir.

Bir yeyib ayrı sıçmaq

– hemise bir yerde olmaq.

Bitin götürüne bire yazmaq

– özünden söz çıxartmaq, sözü büyütmek.

Bostançı poxu kimi şışme

– öz yerini tanı, başından yeke danışma.

Burnu ile pox eşmek

– çok ezab-eziyyetle dolanmaq, ağır işde çalışmaq.

Burun poxu, göz yaşı ile iş görmek

– çok ağır veziyetde uşaq büyütmek, bir işi başa çatdırmaq.

Daşşağında qovut getirmek

– ele bil xariqülade bir iş görüb.

Daşşağı şışmek

– incimek, haqsız olaraq birinden küsmek.

Deyen, altına sıçan uşaqdır

– Sesi çıxmır, günah iş görmüş kimi sakit dayanıb.

Deveni yükü ile, sarvanı s..i ile yeyir

– nehayet derecede utanmaz, tamahkar, alıb vermeyen.

Dövletlinin iti yatmaz, kasıbin s..i

– kasib adamin çoxlu uşağı olar, dövletlinin de çoxlu iti olar ki, var-dövletini qorusun.

Ele bil s..ilmiş supadı

– narahatdı, kefi yoxdu.

Ele alanda qavaldır, göte soxanda zurna

– yeni xeyre yaramaz bir şey.

Gen götden zart osduraq

– özünü çok büyük bilib yersiz emr edenlere deyilir, yersiz yere danışmaq

Get gölde osdur ki, qurbağalar qorxsun

– yalandan hay-küyden heç kes qorxmaz.

Göt görün düşmenidir

– biri duran kimi o biri onun yerinde oturanda deyilir.

Götü bir yerde tikiş saxlamamaq

– bir yerde qerar tutma bilmemek

Götü dar qapıda qalanda Hezret Abbas çağırır

– işi çetine düşende mömin olur.

Götü quş bisirir

– qorxaqdı.

Götünnen halallıx dileyir

– çox pis veziyetdedi

Götünün dişi var

– şalvarını tez-tez yırtan uşaq ve ya böyüye deyirler.

Götünün qaranlığı var

– xeterle üzbe-üzedir, cezalanmalıdır.

Götü üste oturmaq

– var-dövleti elden vermek, birden zerere düşmek.

Xalamın daşsağı olsaydı dayı olardı

– mücerred bir şeyden danışmaqla iş düşelmez.

Dövletlinin qehbesi, kasıbin xestesi dile gelmez.

İçine sıçmaq

– korlamaq, xarab etmek.

Itin götüne düşen pox tapar

– pis adamın arxasında düşen peşiman olar.

Kömür qazana deyir, götür qaradır

– öz eybini bilmeyib başqasında eyib axtaran.

Qazan qazana deyir, götür qaradır

– kor kora kor demese bağıri çatlar.

Qehbe şiveni

– günahkar adamın özünü günahsız göstermek üçün hay-küy salması, ağlayıp şiven etmesi.

Qonağa üz versen s.i taxçalarda gezer

– qanmaz adama heddinden artıq hörmət qoysan qudurur.

Lüt götden tuman oğurlamaq

– tamahkar.

Mescid osdurmalı yer deyil

– burada başqasına zor etmek, kimsenin haqqını tapdamaq olmaz.

Ne ağızında dişi var, ne götünde kırışı

– elden düşmüş, dişleri tökülmüş, taqetden düşmüş.

Ne s..ı kesilib, ne başı qırxılıb

– isti-soyuq görmeyib.

Özge s..ı ile bey durmaq

– özgenin imkanını öz adına istifad etmek.

Pişiye dediler poxun dermandı, sıçdı üstün quyladı

– adı bir şeyi esirgeyen adam.

Pox quyusuna daş atmaq

– bir nanecib adama haqlı söz deyib onun söyleşünü eşitmek.

Poxsaqqal

– hörmetden düşmüş, yaşıının keçmesine baxmayaraq xalqın adet-enenesine arxa çeviren.

Poxu cinni

– birden her şeyi karışdırın, tez deyişen adam.

Qonşumuz Molla poxu cinni idi, birden evde samavarı tepik ile vurub çalardı.

Poxu çıxmaq

– evvelce hamının yaxşı sayıdığı bir şeyin, bir adamın pis kimi qeleme verilmesi.

Üzü götünden kırmızı

– heyasız, sırtlıq adam.

Vurdular s..ı yaxasından çıxdı

– berk döülmek.

Zurna göte girende çox geder, pul tutanda az tutar

– derde deymeyen adamdır, eziyeti xeyrinden çoxdur.

---

* izahlar Behruz Heqqjinindir

